

MOGUĆNOSTI PRIVREDNOG MEĐUOPŠTINSKOG POVEZIVANJA U KOLUBARSKOJ OBLASTI

Mina Marković¹

Apstrakt: Višedecenijski centralistički način upravlja u Republici Srbiji doprineo je neravnomernom ekonomskom razvoju na svim nivoima administrativno-teritorijalne podele, odnosno na sva tri NUTS nivoa. Polarizovan ekonomski razvoj povlači sa sobom niz problema. Zato je u interesu Srbije da teži njegovom uravnoteživanju i to prvenstveno na regionalnom nivou radi uspostavljanja održivog privrednog rasta. Kako regionalni nivo vlast ne postoji u Srbiji, pitanjima ekonomskog razvoja bave se centralni organi vlasti i jedinice lokalne samouprave. Država donosi generalizovane nacionalne planove ekonomskog razvoja ne vodeći računa o specifičnostima pojedinačnih regiona, a jedinice lokalne samouprave kreiraju sopstvene planove ekonomskog razvoja ne uzimajući u obzir ekonomske odlike svog neposrednog okruženja. Time potencijali većine regiona u Srbiji uglavnom ostaju neiskorišćeni. Zbog toga se međuopštinska saradnja i privredno povezivanje opština trenutno doživljavaju kao dobro rešenje pomenutom problemu dok se ne uvede regionalni nivo vlasti. Izmenom Zakona o lokalnoj samopravi 2018. godine, pravno je omogućena saradnja gradova i opština kroz udruživanje njihovih resursa sa ciljem unapređenja privrede u lokalnim zajednicama. Ipak, mogućnosti privredne međuopštinske saradnje u najvećem delu Srbije i dalje ostaju neiskorišćeni.

Cilj ovog rada je da utvrdi mogućnosti privrednog međuopštinskog povezivanja u Kolubarskoj oblasti i da pruži konkretna rešenja koja bi mogla doprineti privrednom osnaživanju ove oblasti. Na osnovu analize strategija razvoja Grada Valjeva i opština Osečina, Ub, Mionica, Lajkovac i Ljig, ali i analize privrednih pokazatelja koje pruža Privredna komora Srbije, izvedena je SWOT analiza privrede Kolubarske oblasti. Zaključeno je da poljoprivredni potencijal ovog tradicionano voćarskog kraja treba iskoristiti u budućnosti za formiranje biodistrikta u kojem bi centralno mesto imala prerađivačka industrija, dok bi turizam imao dopunsku funkciju.

Ključne reči: Kolubarska oblast, privredno međuopštinsko povezivanje, biodistrikt, prerađivačka industrija, turizam

UVOD

Teritorijalno uređenje Srbije se dosta promenilo od sticanja nezavisnosti u XIX veku do danas. Prvobitno decentralizovana država postaje izrazito centralizovana u XX veku i zadržava takvo uređenje do danas. Kada se otpočelo sa centralističkim načinom upravljanja, u Srbiji je izvršena administrativno-teritorijalna podela na regione. Izdvajani administrativni regioni poklapali su se sa istorijskim i geografskim regionama i imali su jedino administrativnu funkciju. Nakon II svetskog rata u Srbiji se izdvajaju dve autonomne pokrajine, Vojvodina i Kosovo i Metohija. Uz njih, postojale su županije kao deo dvostepene administrativno-

¹ Student master studija Geografije na Geografskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Studentski trg 3/3 Beograd, mina998markovic@gmail.com, ORCID: 0009-0005-4898-9633

teritorijalne podele. Ipak, od 1967. godine Srbija postaje strogo centralizovana zemlja sa jednostepenim nivoom administrativno-teritorijalne podele. Ukidanjem županija Srbija ostaje bez teritorijalnih jedinica srednje veličine koje bi posredovale između republičkog nivoa vlasti i lokalne samouprave. Višedecenijski centralistički pristup i odsustvo teritorijalnih jedinica srednje veličine rezultovali su neravnomernim regionalnim razvojem. Zanemarivanje mnogih ruralnih i perifernih regiona, sa jedne strane, i favorizacija Beogradskog regiona, sa druge strane, doveli su do izrazite polarizacije države u demografskom i ekonomskom smislu. Kako se postizanje održivog ekonomskog razvoja smatra prioritarnim na evropskom putu Srbije, od početka XXI veka preduzet je niz mera koje imaju za cilj da administrativno-teritorijalnu podelu Srbije usklade sa sistemom javnog upravljanja zastupljenog u državama EU. Zato se 2009. godine uvodi "Uredba o nomenklaturi statističkih teritorijalnih jedinica" (bazirana na "Zakonu o regionalnom razvoju") kojom se teritorija Srbije deli na NUTS jedinice 3 nivoa. Nova regionalizacija Srbije počiva na dva NUTS 1 regiona, Srbija-Sever i Srbija-Jug. Region Srbija-Sever sastoji se iz dva NUTS 2 regiona, Vojvodine i Beogradskog regiona (Beogradske oblasti), dok se region Srbija-Jug sastoji iz tri NUTS 2 regiona, Šumadije i Zapadne Srbije, Južne i Istočne Srbije i Kosova i Metohije. NUTS 2 regioni se sastoje iz više NUTS 3 regiona. NUTS 3 regioni su zapravo oblasti koje se poklapaju sa teritorijama okruga. Oblasti se uvek sastoje od jednog velikog urbanog centra ili funkcionalnog urbanog područja kojem pripada više jedinica lokalne samouprave (opština i gradova). Izdvajanjem NUTS regiona uspostavljen je administrativno-pravni okvir za sprovođenje regionalne politike nalik onoj u EU. Omogućeno je definisanje novih razvojnih programa i projekata koji će biti bazirani na socio-ekonomskim specifičnostima svakog od regiona, pa će samim tim doprineti smanjivanju regionalnih nejednakosti, prvenstveno ekonomskih (Golić, Joksimović, 2017).

Jedinice lokalne samouprave (JLS) imaju značajnu ulogu u kreiranju strategija i planova razvoja regiona. Najbolje strategije razvoja regiona baziraju se na specifičnostima i komparativnim prednostima svih JLS u tom regionu. Zato su one kreiraju integracijom lokalnih strategija razvoja (Aničić i dr., 2020). Lokalne vlast često pristupaju kreiranju lokalnih strategija na neadekvatan način. Umesto izdvajanja samo onih delatnosti koje bi omogućile maksimalno iskorišćavanje komparativnih prednosti lokalne sredine, strategije se pretvaraju u svaštare delatnosti bez utvrđenih prioritarnih grana razvoja (Đorđević, 2016; Aničić, 2018). Razlog za ovo je pokušaj pojedinih lokalnih vlasti da nedostatak proizvodnih kapaciteta zamene velikim brojem delatnosti uslužnog sektora. Ovim pristupom se kratkoročno rešava problem nezaposlenosti, međutim on nije dobro rešenje na duže staze jer se njim ne postiže održivi ekonomski razvoj (Aničić, 2018). Razvoj lokalne ekonomije treba da se bazira na održivom korišćenju svih raspoloživih prirodnih resursa i povezivanju više komplementarnih delatnosti pri čemu bi se jedna izdvajala kao glavna, a ostale bi bile dopunske. Najbolji ekonomski rezultati uglavnom se postižu izdvajanjem određene industrijske grane kao prioritarnih delatnosti. Razlog za to je činjenica da gotovi industrijski proizvodi donose veću dobit od poljoprivrednih proizvoda, ruda, sirovina i mnogih usluga (Голић, 2013; Aničić, 2018). Svi planovi lokalnog razvoja baziraju se na jednoj od sledeće dve strategije: privlačenju stranih investitora i stvaranju stimulatavnog poslovnog okruženja za lokalne grupe (domaće investiture). Lokalne vlasti uglavnom pribegavaju strategiji privlačenja stranih investitora. Slično trenutnoj nacionalnoj politici, primenjuju stimulatavne mere poslovanja koje važe samo za strane investiture težeći da ih privuku po svaku cenu. Kako većina tih investitora pokreće radnointenzivne poslove, u lokalnim sredinama se otvaraju loše plaćena radna mesta namenjena slabo obrazovanoj i jeftinoj radnoj snazi. Na ovaj način potencijal mlade visokoobrazovane snage većine lokalnih sredina ostaje neiskorišćen. Znanje koje je danas glavni razvojni resurs se odbacuje, a mladi odlaze u razvijene regione u potrazi za bolje plaćenim poslovima čime se dodatno povećava demografska i ekonomska polarizacija države (Đorđević, 2016; Aničić i dr., 2020).

Neravnomernom regionalnom razvoju doprinosi i česta praksa da se politike lokalnog ekonomskog razvoja prave izolovano od drugih, susednih oblasti, čime se previđaju njihove komparativne prednosti, a mogućnosti njihovog povezivanja kroz međuopštinsku saradnju (MOS) ostaje neiskorišćena. MOS je jedan od mehanizama prostornog planiranja. Pod MOS podrazumeva se povezivanje dve ili više jedinica lokalne samouprave kroz različite vidove interakcija radi vršenja određenih nadležnosti ili pružanja javnih usluga. Osnovne odlike MOS su dobrovoljno, dugoročno i najčešće institucionalizovano povezivanje jedinica lokalne samouprave oko određenog cilja. U Srbiji MOS je statusna ili ugovorna. Statusnu MOS odlikuje osnivanje zajedničkog preduzeća, komunalne službe ili privrednog društva, a ugovorna MOS podrazumeva da jedna opština ili grad pruža ugovorom utvrđene usluge stanovnicima drugih JLS sa kojima je uspostavljena saradnja. Do sada, većina uspostavljenih MOS u Srbiji bila je iz oblasti zaštite životne sredine, vodosnabdevanja, upravljanja čvrstim otpadom, pružanja komunalnih usluga. MOS po pitanju privrednog razvoja uopšte nije zaživela u Srbiji iako predstavlja značajan instrument u borbi protiv neravnomernog regionalnog razvoja (Гоголић, 2013; Павловић-Криžанић, 2010).

Cilj ovog rada je da utvrdi mogućnosti privrednog međuopštinskog povezivanja u Kolubarskoj oblasti. Do sada nije uspostavljen nijedan vid privredne MOS između JLS u toj oblasti, ali postoji predlog uspostavljanja biodistrikta. U tu svrhu, na osnovu dostupnih statističkih podataka i razvojnih planova i strategija JLS, izvršena je SWOT analiza privrednih potencijala Kolubarske oblasti. Iz SWOT analize izvedeno je potencijalno rešenje koja bi moglo doprineti privrednom jačanju oblasti kroz uspostavljanje održivijeg ekonomskog razvoja. Kao glavno rešenje izdvojeno je uspostavljanje biodistrikta kao vida statusne MOS. Biodistrikt Kolubara zamišljen je kao agrarni klaster dopunjen odgovarajućim delatnostima tercijarnog sektora.

GEOGRAFSKA OBELEŽJA KOLUBARSKJE OBLASTI

Kolubarska oblast je smeštena u zapadnom delu Centralne Srbije. Graniči se sa Beogradskom oblašću na severoistoku, Šumadijskom na istoku, Moravičkom na jugoistoku, Zlatiborskom na jugozapadu i Mačvanskom na zapadu i severozapadu. Kolubarska oblast se sastoji iz 6 JLS: Grada Valjeva koji ima ulogu privrednog, kulturnog i administrativnog centra oblasti i opština Lajkovac, Ljig, Mionica, Osečina i Ub. Površina oblasti iznosi 2474 km², pri čemu je oko 80% teritorije brdsko-planinsko, a 20% ravničarsko. Reka Kolubara, po kojoj oblasti nosi naziv, predstavlja njenu hidrografsku okosnicu. Klima oblasti je umereno-kontinentalna i pogodna za poljoprivrednu proizvodnju (Букичин, 2015).

Zahvaljujući povoljnoj konfiguraciji terena i povoljnom pravcu pružanja rečnih tokova, saobraćajna infrastruktura Kolubarske oblasti je dobro razvijena. Preko guste mreže regionalnih i magistralnih puteva uspostavljena je dobra veza sa susednim oblastima i njihovim gradskim centrima. Lokalni putevi ruralnih područja Kolubarske oblasti su u lošem stanju što je naročito nepovoljno iz perspektive privrednog razvoja (Букичин, 2015).

Prema rezultatima popisa iz 2022. godine, u Kolubarskoj oblasti je živelo 157.238 stanovnika (2,36% stanovnika Srbije). Najmnogoljudnija JLS je Valjevo sa 83.649 stanovnika, zatim slede Ub (26.498 st.), Lajkovac (13.999 st.), Mionica (12.213 st.), Ljig (10.876 st.) i Osečina (10.003 st.). Od 1971. do 2022. broj stanovnika Kolubarske oblasti se smanjuje. Na početku posmatranog vremenskog perioda, oblast je imala najviše stanovnika, 202.990. Već 1991. godine broj stanovnika se smanjuje na 200.560, a 2011. na 174.513. Trend opadanja broja stanovnika se nastavlja i do 2022. i predviđa i u budućnosti. Kretanje broja stanovnika Kolubarske oblasti na prvom mestu je odraz promene prirodnog priraštaja. Prirodni priraštaj je najpre bio nizak (iznosio je 3,5‰ 1971. godine), da bi od 1991. postao negativan (-1,7‰) i ostaje nepovoljan do danas (-12,3 ‰). Pojedine opštine Kolubarske oblasti suočile su se sa negativnim prirodnim priraštajem već 1971. godine (Ljig), dok je

Mogućnosti privrednog međuopštinskog povezivanja u Kolubarskoj oblasti

---

Valjevo najkasnije zabeležilo ovaj negativan demografski trend, 1991. godine. Višedecenijske negativne vrednosti prirodnog priraštaja negativno su se odrazile na prosečnu starost stanovništva i starosnu strukturu. Godine 2022. prosečna starost stanovništva oblasti iznosila je 45,1 godinu i bila je iznad republičkog proseka (43,9 godina). Iste godine, 23,27% populacije oblasti je pripadalo kontigentu starog stanovništva, 62,51% zreloom, a 14,22% mladom stanovništvu čime Kolubarska oblasta ima regresivni tip starosne piramide. Kao i prosečna starost, starosna struktura oblasti je izuzetno nepovoljna, jer je pokazatelj procesa senilizacije. Pomenuti trendovi su usled migracija najizraženiji u seoskim naseljima. Sa procesom industrijalizacije, još od 1970-ih počinje deagrarijacija opština, pa se većina mladih od te decenije intenzivno preseljava u Valjevo, kao privredni i industrijski centar Kolubarske oblasti. Unutrašnje migracije u Kolubarskoj oblasti rezultirale su populacionim rastom Valjeva na uštrb ostalih opština, dok su migracije selo-grad dovele do praznjenja većine seoskih naselja u oblasti. Iz svega iznetog može se zaključiti da se Kolubarska oblast, kao i većina oblasti u Srbiji, suočava sa nizom demografskih problema. Depopulacija, starenje stanovništva, nepovoljna strosna struktura, neravnomerna distribucija stanovništva i emigracija mladih u druge razvijenije oblasti (prvenstveno Beogradski region) su glavni negativni demografski trendovi Kolubarske oblasti koji kočće njen privredni razvoj (P3C, 2022; Đukićin, 2015).

Kolubarska oblast je u odnosu na svoje privredne potencijalne nedovoljno razvijena. Najpre, smatra se nerazvijenom jer je deo regiona Šumadije i Zapadne Srbije koji je zvanično okarakterisan kao nedovoljno razvijen, a potom i zbog prosečne zarade i ostvarenog BDV-a. Tokom 2021. prosečna zarada u Kolubarskoj oblasti iznosila je 58.613 dinara i bila je ispod republičkog proseka (65.864 dinara). Iste godine BDV Kolubarske oblasti bio je 87.910 miliona RSD, što je svega 1,7% ostvarenog BDV-a Srbije (P3C, 2023). Kada je u pitanju razvijenost JLS u Kolubarskoj oblasti, prema Uredbi o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2014. godinu, Valjevo i Lajkovac su spadali u I grupu (iznad republičkog proseka), Osečina i Ub u III grupu (60%-80% republičkog proseka), a Ljig i Mionica u IV grupu (ispod 60% republičkog proseka) (Привредна комора Србије, 2023).

Značaj pojedinačnih privrednih sektora za privredni razvoj Kolubarske oblasti može se izvesti na osnovu njihovog učešća u ukupnom BDV-u oblasti. Primarni sektor je 2021. imao je udeo od 18,63% u BDV oblasti, sekundarni sektor 29,37%, a tercijarni i kvartarni sektor 52% (P3C, 2023). O strukturi privrede jedne oblasti može se zaključiti i na osnovu udela zaposlenih po sektorima. Slično učešću pojedinačnih sektora u ukupnom BDV-u oblasti, u Kolubarskoj oblasti 2021. godine od 47.614 zaposlenih, najviše je radilo u tercijarnom i kvartarnom sektoru (51,46%), a najmanje u primarnom sektoru (11%) (P3C, 2022). Iz iznetih pokazatelja proizilazi da su delatnosti uslužnog sektora dominantne u privredi oblasti, međutim, kako je Kolubarska oblast u grupi nedovoljno razvijenih, neophodno je menjati strategiju njenog privrednog razvoja. Analizom zvaničnih dokumenata, ustanovljeno je da plan privrednog razvoja Kolubarske oblasti ne postoji. Analizom dostupnih planova i strategija razvoja JLS Kolubarske oblasti ustanovljeno je da je većina planova i strategija razvoja preširoko definisana, bez realnog sagledavanja komparativnih prednosti lokalne sredine. Svuda je primetno forsiranje razvoja turizma i poljoprivrede, dok se industrija praktično zanemaruje. Veća ulaganja u poljoprivredu se mogu smatrati opravdanim zbog trenutno prisutnih slabosti (zastarelost mehanizacije, neorganizovan otkup poljoprivrednih proizvoda, neorganizovan nastup poljoprivrednika na tržištu i sl.) i činjenice da je Kolubarska oblast tradicionalno voćarski kraj (povoljna konfiguracija terena, plodno zemljište i povoljna klima). Kako se 1971. čak 72,7% zaposlenih u Kolubarskoj oblasti bavilo poljoprivredom, može se reći da je pre pola veka ova oblast bila izrazito poljoprivredni kraj. Međutim, usled intenzivne industrijalizacije, udeo zaposlenih u poljoprivrednom sektoru se smanjuje na 53,1% 1991. godine (udeo zaposlenih u industriji je bio 20,87%). Ulaskom Srbije u tranziciju 1990-ih, počinje deindustrijalizacija praćena razvojem tercijarnih delatosti. Zbog

toga je danas broj zaposlenih u uslužnim delatnostima najveći u oblasti (Ђукичин, 2015). Ipak, pokušaj forsiranja turizma kao ključne grane ekonomskog razvoja zvuči pretenciozno. Kolubarska oblast je 2021. imala 67.474 turista, što je svega 2,6% svih turista koji su posetili Srbiju te godine. Od tih 67.474 turista, čak 95,7% su bili domaći (Privredna komora Srbije, 2023). Slični procenti se zapažaju kada su u pitanju i ostvarena noćenja. Uz to, iako Kolubarska oblast ima bogato kulturno-istrijsko nasleđe, veliki deo potencijala i resursa još uvek nije turistički valorizovan, a prepreke u poslovanju su i nedostatak adekvatnih smeštajnih kapaciteta i adekvatno obučenog osoblja. Zato se može reći da je turizam pogodan samo kao dopunska delatnost u privrednom razvoju Kolubarske oblasti, a nikako kao glavna. S obzirom da je poljoprivredni potencijal u većini opština veći od rudnog i mineralnog bogatstva, razvoj prerađivačke industrije na bazi poljoprivrednih sirovina deluje kao dobro rešenje za ekonomsko jačanje Kolubarske oblasti. Treba napomenuti da jedino Lajkovac i Ub imaju veće mineralno bogatstvo (pripada im zapadni deo kopa lignita Kolubara, pored toga Ub ima i dosta kvarcnog peska; ostale JLS imaju kamenolome, ali u tim JLS veći značaj imaju druge sirovine), s toga je u njihovom slučaju opravdano forsiranje rudarstva i energetike u privrednom razvoju (Ђукичин, 2015).

BIODISTRIKT KOLUBARA KAO VID PRIVREDNOG MEĐUOPŠTINSKOG POVEZIVANJA

Popusti u pojedinačnim planovima i strategijama razvoja JLS mogu se otkloniti kreiranjem jedinstvene strategije privrednog razvoja za celu Kolubarsku oblast. Privredno povezivanje opština i Grada Valjeva omogućilo bi bolje iskorišćavanjem komparativnih prednosti lokalne sredine. Zbog toga treba iskoristiti potencijale privrednog međuopštinskog povezivanja u Kolubarskoj oblasti. Efektna privredna MOS izvodi se na osnovu SWOT analiza privrednih potencijala, pa je zato urađena SWOT analiza za Kolubarsku oblast (tabela 1). Na osnovu nje, predlaže se formiranje **biodistrikta** na području Kolubarske oblasti. Biodistrikt je geografska oblast koja okuplja poljoprivrednike, lokalne proizvođače, građane, institucije, udruženja, turističke organizacije i pružaoce ugostiteljskih usluga radi najefikasnijeg iskorišćavanja postojećih potencijala i lokalnih resursa. Biodistrikt Kolubarska oblast zamišljen je kao savez zasnovan sa ciljem razvijanja održivog lokalnog prehrambenog sistema (Mitrović, 2023). Centralno mesto u biodistriktu bi imala prerađivačka industrija bazirana na organskim poljoprivrednim sirovinama (voću – šljivama, malinama, jabukama; žitaricama – kukuruz, pšenica; povrću). Pored *Podrgorine Frucht* u Osečini otvorili bi se novi kapaciteti prerađivačke industrije i bili bi koncentrisani u postojećim industrijskim zonama Valjeva, Mionice, Osečine, Uba i Ljiga. Lajkovac zbog bogatstva u energentima, imao bi ulogu snabdevača postojećih proizvodnih kapaciteta ugljem, dok bi se energija iz toplane u Ub koristila u plastenicima i fabrikama. Uz organsku poljoprivrednu proizvodnju, stanovnici sela bi se bavili i seoskim i ekoturizmom uz podršku i obuku koju bi pružile postojeće turističke agencije. Lokalni trgovninski lanci (najznačajniji *Europrom*) i snabdevači bili bi uključeni u otkup, transport i plasman kako poljoprivrednih tako i gotovih proizvoda Kolubarske oblasti. Povoljan geografski položaj (blizina Beogradske oblasti) i dobra saobraćajna povezanost obezbedili bi sigurno veće tržište za proizvode Kolubarske oblasti. Inicijativa za osnivanje biodistrikta u Kolubarskoj oblasti pokrenuta je na konferenciji održanoj u prostorijama Poljoprivrednog fakulteta u Zemunu krajem 2023. godine uz podršku predstavnika iz Nemačke. Ukoliko bi zaživeo, biodistrikt Kolubara bi bio prvi te vrste u Srbiji i Jugoistočnoj Evropi. Prelazak na organsku proizvodnju značio bi zelenu transformaciju privrede i uspostavljanje zelene ekonomije u Kolubarskoj oblasti. Uz potencijalnu podršku nemačkog GIZ-a, proizvodi Kolubarske oblasti bi imali siguran plasman na tržište EU (Mitrović, 2023). Zato se osnivanje biodistrikta kao vida statusne MOS predlaže kao najefikasnije rešenje za ekonomsko osnaživanje Kolubarske oblasti.

Mogućnosti privrednog međuopštinskog povezivanja u Kolubarskoj oblasti

Tabela 1. SWOT analiza privrednih potencijala Kolubarske oblasti.

SNAGE	SLABOSTI
Povoljan geografski položaj	Usitnjenost poljoprivrednih poseda
Postojanje industrijskih zona	Dominacija ekstenzivne poljoprivrede
Prirodni resursi	Zastarelost mehanizacije
Tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji	Niski prinosi i svaštarenje
Kulturno-istorijsko nasleđe	Nerazvijeni prerađivački kapaciteti
Postojanje velikog broja malih i srednjih preduzeća	Neorganizovan otkup poljoprivrednih proizvoda
	Neorganizovan nastup poljoprivrednika na tržištu
	Nepovoljna starosna strukutra stanovništva
Strane investicije	Migracija mladih u veće privredne centre
	Nedostatak smeštajnih kapaciteta
	Kratak prosečan boravak turista
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
Istraživački razvojni centar u Valjevu	Odliv radne snage u Beogradsku oblast
Postojanje visokoškolskih ustanova u Valjevu	Klimatske promene
Ekoturizam i seoski turizam	Klizišta
Poboljšanje stanja seoskih puteva	Mala dostupnost kredita
Povećanje dužine asfaltnih lokalnih puteva	Manjak investicija
Korišćenje železničkog saobraćaja za transport	Nerešeni imovinsko-pravni odnosi
	Loše stanje železničke pruge i puteva u selima

Izvor: (Strategija održivog razvoja grada Vaļeva 2010-2020, 2010; Strategija razvoja opštine Mionica 2021-2027, 2020; Plan razvoja opštine Osечina 2023-2030, 2023; Strategija lokalnog održivog razvoja opštine У6 2010-2020, 2009; Нацрт Плана развоја општине Љиг 2023-2030, 2023; Strategija lokalnog održivog razvoja opštine Лажковац 2015-2025, 2015).

ZAKLJUČAK

Neravnomeran regionalni razvoj doveo je do ekonomske i demografske polarizacije Srbije. Beogradski region je glavni pol razvoja u državi koji privlači najveći deo investicija i mlade radne snage, dok se ostatak Srbije bori sa slabim ekonomskim razvojem i brojnim demografskim problemima. Višedecenijsko favorizovanje Beogradske oblasti u okviru centralističkog načina upravljanja rezultovalo je ogromnim regionalnim razlikama u zemlji. Dvostepena administrativno-teritorijalna podela pokazala se neučinkovitom. Zato se od početka XXI veka pristupilo izradi plana za novu regionalnu politiku izrađenu po modelu koji se primenjuje u EU. Slično centralnim organima vlasti koje ne uzimaju u obzir prednosti pojedinačnih lokalnih sredina, JLS ne znaju kako da iskoriste svoje komparativne prednosti i pokrenu održiv privredni razvoj. Izneto se najbolje vidi iz postojećih planova i strategija razvoja JLS koje su pretvorene u svaštare uglavnom uslužnih delatnosti. Zbog toga, kao rešenje neravnomernom regionlanom razvoju i jačanju ekonomija JLS dok se ne uspostavi regionlani nivo vlast, predstavljaju različiti vidovi privredne MOS.

Tradicionalno voćarski kraj sa brojnim malim i srednjim preduzećima i već postojećim industrijskim zonama mogao bi ostvari veće ekonomske benefite osnivanjem biodistrikta. Biodistrikt, kao vid statusne privredne MOS, predlaže se kao pokretač ekonomskog razvoja Kolubarske oblasti. Biodistrikt Kolubara zamišlja se kao specifičan agrarni klaster kojim bi se povezali poljoprivredni proizvođači svih JLS. Organski poljoprivredni proizvodi poslužili bi kao osnovna sirovina prerađivačke industrije koja je određena kao centralna delatnost biodistrikta. Ovo bi značilo otvaranje novih pogona prerađivačke industrije i stvaranje novih radnih mesta. Poljoprivredne proizvode i preradevine otkupljivali bi lokalni trgovinski lanaci, dok bi zbog blizine Beogradska oblast predstavljala sigurno veće tržište. Pružaoci ugostiteljskih i turističkih usluga bili bi angažovani u promociji ekoturizma i seoskog turizma kao dopunskih delatnosti kompatibilnih organskoj poljoprivrednoj proizvodnji koje bi donosile dodatne prihode Kolubarskoj oblasti. Uloga Uba i Lajkovca u biodistriktu bila bi u snabdevanju fabrika energijom i energentima. Pored postizanja održivog privrednog razvoja, biodistrikt bi doprineo poboljšanju demografske slike Kolubarske oblasti - otvaranje novih radnih mesta i povećanje životnog standarda su dobra šansa za zadržavanje mladih i poboljšanje starosne structure, prvenstveno u ruralnim područjima.

LITERATURA

- Aničić, D. (2018). Uloga lokalne samouprave u privrednom razvoju Republike Srbije – mogućnosti i ograničenja (doktorska disertacija). Beograd: Fakultet za graditeljski menadžment Univerziteta "Union -Nikola Tesla".
- Aničić, D., Gligorijević, J., Jelić, M. & Stojanović, M. (2020). Mogućnosti i ograničenja lokalnog ekonomskog razvoja u Srbiji. *Trendovi u poslovanju*, 2, 18-30.
- Голић, Д. (2013). Међуопштинска сарадња као облик децентрализованог вршења јавних послова (докторска дисертација). Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.
- Golić, R. & Joksimović, M. (2017). Regionalization of Serbia as an instrument of balanced regional development and reduction of regional inequalities. *Zbornik radova - Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu*, 65(1a), 209-226. doi:10.5937/zrgfub1765209G
- Ђорђевић, С. (2016, јул 23-28). *Како власти у Србији подстићу локални економски развој?* [Rad sa konferencije]. Congress of Political Science, Poznanj, Poljska.
- Ђукићин, С. (2015). Утицај просторног развоја и просторних просторних трансформација на друштвено-географске елементе у Колубарском округу (докторска дисертација). Нови Сад: Природно-математички факултет Универзитета у Новом Саду
- Mitrović, M. (7. dec. 2023). Srbija dobija prvi biodistrikt. RTS. Preuzeto 30. jula 2024, sa <https://www.rts.rs/lat/vesti/ekonomija/5324424/srbija-dobija-prvi-biodistrikt.html>
- Нацрт Плана развоја општине Љиг 2023-2030. (2023). Љиг: Општина Љиг.
- План развоја општине Осечина 2023-2030. (2023). Осечина: Општина Осечина.
- Привредна комора Србије. (2023). Привредна кретања на подручју РПК Колубарског и Мачванског управног округа. Ваљево: РПК Ваљево.
- Pavlović-Križanić, T. (2010). Међуопштинска сарадња у Србији: могућности и изазови. Beograd: Швајцарска агенција за развој и сарадњу.
- РЗС. (2022). Општине и региони у Републици Србији. Београд.
- РЗС. (2023). Демографска статистика 2022. Београд.
- Стратегија локалног одрживог развоја општине Уб 2010-2020. (2009) Уб: Општина Уб.
- Стратегија локалног одрживог развоја општине Лајковац 2015-2025. (2015). Лајковац: Општина Лајковац.
- Стратегија одрживог развоја града Ваљево 2010-2020. (2010). Ваљево: Град Ваљево.
- Стратегија развоја општине Мионица 2021-2027. (2020). Мионица: Општина Мионица.